

Preek gehouden op 25 december 2024 Kerstmorgen
in de Westerkerk Amsterdam
Jesaja 52:7-10 Johannes 1:1-14 Westerkerk
Door ds. Herman Koetsveld

In het begin. Het Woord. Alles ontstaan. Leven. Licht en duisternis. Wat een tekst op deze kerstmorgen. Maar we zouden het toch over Jezus' geboorte hebben? Wat vieren we eigenlijk? Het lijkt mij meer dan zinnig om daar opnieuw een antwoord op te geven daar waar de afgelopen tijd onze gesecculariseerde cultuur een paar romantische beelden uit de vertelling van Lukas nog wel bruikbaar vindt om het nog een beetje gezellig te houden als het meezit, maar zelfs die knusse stal en het aandoenlijke tafereel van een baby in een kribbe dreigen het nu in rap tempo af te gaan leggen bij de wat mij betreft volstrekt bespottelijke figuur van de kerstman.

En dus: wat vieren we eigenlijk? Voor zover we een beetje verantwoord kunnen reconstrueren was er in die snel groeiende groep mensen die zich met Jezus verbonden in eerste instantie nauwelijks behoefte om op te schrijven wat Jezus gezegd en gedaan had. Laat staan dat men zich druk maakte over zijn geboorte en jaren van opgroeien richting volwassenheid. De reden was eenvoudig en dat weten we wel heel precies uit de brieven van Paulus en de Handelingen van de apostelen dat Lukas ook heeft geschreven: Jezus, de gekruisigde en uit de dood opgestane Heer zou op korte termijn uit de hemel terugkeren als opmaat van het einde der tijden. Paulus zegt het zelfs letterlijk dat we Christus 'naar het vlees', huiselijk gezegd, wie en hoe Jezus als mens was en zijn levensgeschiedenis niet meer kunnen kennen en dat ook niet nodig hebben.

Maar toen die wederkomst uitbleef en de dreiging van de vernietiging van Jeruzalem door de Romeinen richting het jaar 70 steeds concreter werd en dus ook de generatie ooggetuigen begon uit te sterven, drong het besef bij die en gene door: we moeten nu gaan opschrijven en verzamelen wat over het leven, spreken en denken van Jezus bewaard is gebleven. Dat alles dus met terugwerkende kracht vanuit die alles omkerende Paaservaring dat de gekruisigde door God niet aan de dood is overgelaten. En ja, om dan ooit terug te keren en als definitieve doorbraak van Gods Koninkrijk als beeld van doorgaande hoop en verwachting.

Maar hoe begin je dan dat verhaal van Jezus? Matteüs en Lukas hebben de vroege versie van Marcus voor ogen gehad bij wie Jezus als volwassen man gewoon het verhaal komt binnenlopen als hij gedoopt wordt in de Jordaan en dan zijn roeping tot zijn bijzonder zoonschap van God hoort. Geen woord over zijn afkomst, geboorte of groei naar volwassenheid.

Maar Matteüs en Lukas denken dan: laten we een beginverhaal, een genesis van Jezus schrijven waarin als een ouverture met al die grote thema's van zijn leven en de betekenis van zijn woorden, maar ook van lijden, sterven en opstanding al meeklinken. En dus schrijven beiden een opening van hun evangelie dat een op een rijmt met dat van Israël. Ja, Jezus is de verwachte Messias, van wie Micha voorspelde dat hij in Bethlehem geboren zou worden en waar Jesaja zo uitvoerig over spreekt. Allereerst hoopten zij vurig dat hun Joodse lezers daarmee Jezus zouden kunnen gaan zien als die zo verhoopte mens van God.

Maar dan Johannes. Hij schrijft vermoedelijk minstens twee decennia later zijn versie, ergens eind 1^e eeuw na Chr. En die wijkt tal van opzichten af van die van zijn vroegere collega's. Johannes' evangelie richt zich op een veel breder, laten we zeggen op een internationaal publiek met een die tijd dominante geloofsvoorstelling. Want waar gaat het in ons vaak maar zo korte leven om? Dat we verlost worden van die donkere sterfelijkheid, die

aardse beperktheid. Dat we bevrijd worden van die altijd weer op de dood uitlopende misère van ons.

Het ware leven, in die opvatting, dat is het onsterfelijke leven. Dat is het leven dat opgenomen is in het eeuwige licht. Dat is het leven waarin wij het aardse ontstegen zijn. En hoe bereik je dat? Door hogere kennis, zeiden de Griekse denkers. Dat je gaandeweg je leven loskomt van het aardse en je op voorhand richt op het hemelse, het kosmisch hogere, het licht dus. En die hogere kennis, daar weten we van, aldus die denkers door de bemiddeling tussen het eeuwig goddelijke en ons tijdelijk menselijke door de Logos; in onze vertalingen altijd als 'het woord' vertaald. Maar het ook ons daaraan afgeleide woord 'logika' komt ook in de buurt. De logos komt uit God, maar heeft op de meest bijzondere manier contact met ons. Da's logisch he, zeiden die Grieken tegen elkaar. Anders zouden we immers nooit weet hebben van een hemelse, van een goddelijke werkelijkheid.

Johannes gaat er voor zitten en denkt diep na. Ik moet deze mensen het verhaal vertellen dat wij niet moeten opklimmen naar het goddelijke licht. Maar precies andersom, dat God neerdaalt, zich klein maakt, zich vereenzelvigd, in zekere zin zelfs samenvalt met zijn Zoon wiens aardse bestaan eindigt aan een kruis. Eerste woorden, altijd belangrijk. O ja, denkt Johannes, wat zijn de eerste woorden van de Bijbel die Jezus ook heeft gelezen: In den beginnen schiep God de hemel en de aarde. En hij doopt zijn pen in de inkt en schrijft ook die eerste woorden op: en arché: in den beginne. Zo rijmt dus op voorhand ook zijn evangelie op het geloof van Israël. Maar dan het vervolg: in het begin was het Woord, die Logos dus. En die Logos is God zelf. En daarmee is ook de dynamiek, de kracht, de grond, de beweging van alles wat ontstaan is. Alles wat is, is er door de Logos, die tegelijkertijd samenvalt met de Eeuwige zelf. Al het leven, jouw en mijn leven, de hele flora en fauna, van de eindeloze kosmos tot de allerkleinste nanodeeltjes: zonder de Logos kan er niets ontstaan, leven. Leven ja, leven met een hoofdletter L dat het licht is voor ons.

Dit snappen die Griekse lezers heel goed, denkt Johannes. Zij tobben immers met die duisternis, met de dood, met al dat kwaad dat hun leven zo beheerst. Zij ervaren het zo diep in hun bestaan, die klungelige eindigheid, dat domme lot, dat alles onderuit halende kwaad. En zij houden zich vast aan dat idee: dat er iets is dat die duisternis uiteindelijk en ten diepste niet te pakken krijgt. In die goddelijke Logos, in dat alles leven scheppende Woord dus.

Johannes is tevreden over zijn openingsaline. Vol van mysterie, vol van verwijzing, vol van verbeelding, niets vastlegend, enkel verwijzend, ontvouwend, en de geest prikkelend: hier wil ik meer van weten. Vertel, Johannes, vertel, leg uit waar we die Logos kunnen zien, voelen, ervaren, ontdekken. Vertel waar en hoe en wanneer dat in God bestaande licht ook onze duisternis verdrijft. Vertel.

Even wachten nu, denkt Johannes. Niet gelijk alles weggeven. De spanning opbouwen. En dan vertelt hij over zijn naamgenoot, Johannes de Doper, die hier als een getuige van het licht wordt opgevoerd. Niets over zijn doopactiviteiten bij de Jordaan, maar direct verwijzend naar het licht dat komende is in onze wereld. Dat licht, dat het mogelijk maakt dat wij in dat sterfelijke bestaan van ons kinderen van God worden.

Hoe dan? Het is alsof de evangelist Johannes deze vraag van zijn lezers, van ons hoort. Want dan komt zijn opzienbarende, alles omkerende en voor zijn lezers nauwelijks te bevatten antwoord: die goddelijke Logos, dat Woord dat samenvalt met de Eeuwige zelf is sarx, is vlees, is mens geworden. En ja, hij heeft in ons midden gewoond. Letterlijk: hij heeft onder ons zijn tent opgeslagen.

Als je goed luistert dan hoor je die Grieks-denkende filosofen van hun stoel vallen. Zeg je nu Johannes, na die prachtige eerste zinnen van je waar wij rode oren van kregen, dat God, dat de goddelijke Logos in zo'n zelfde sterfelijke, aardse, naar de onvermijdelijke dood toevende mens als wij zijn tot ons is gekomen?

Dus hetzelfde leven als wij levend, dezelfde ellendige toestanden doormakend, dezelfde dood stervend, hetzelfde zoeken naar waarheid en genade makend? Is dat wat je probeert te zeggen?

Ja, dat is wat Johannes probeert te zeggen. God is mens geworden. En in zijn kind, in zijn zoon Jezus is zijn Woord, is tegelijkertijd die Logos die God is. En zo verbonden worden jij en ik in en met deze mens, Christus Jezus kinderen van God. Kinderen van het licht. Ontvangen, dat woord schrijft Johannes er nadrukkelijk bij: je hoeft hem alleen maar te ontvangen. Dat jijzelf een tent, een woning voor Christus wordt. Dat Hij ook in jou geboren mag worden.

En dus: dat vieren we vandaag! Kerst is niet het uit de hand gelopen verjaardagsfeestje met terugwerkende kracht waarbij de meeste gasten geen idee meer hebben wiens feestje we eigenlijk nog aan het vieren zijn. Het gaat om veel meer. Excuus, het gaat over alles! Dat God en het goddelijke in de komst van Christus alles van ons leven deelt, tot de diepste duisternis en de grote dood aan toe die overal om ons en in ons is; om ons uitgerekend dáár te zien, te omarmen, lief te hebben, te helen. En ja, dan ook de weg te wijzen, vooruit te gaan, mee te nemen naar het licht, te bevrijden in zijn licht. En dat voor alles en iedereen!

Vandaag, morgen en alle dagen van ons leven. Godzijdank! Amen.